

1. Vanemaealiste inimõiguste tagamine

Meditstiini, elatustaseme ja töötingimuste areng on toonud kaasa keskmise oodatava eluea märkimisväärse pikenemise. See rõõmustav suundumus ei näi peatuvat ning sellega kaasneb üksikisiku ja ühiskondlikul tasandil eeliseid, ent kuna rahvastik vananeb, paneb eluea pikenemine proovile nii riikide majanduse, sotsiaalvaldkonna kui ka poliitilise elu.¹ Üle 60-aastaste inimeste arv kasvab 2050. aastaks hinnanguliselt kahele miljardile.² Sellele nähtusele reageerimist on muu hulgas kirjeldatud kui suurt väljakutset.³

Hoolimata eakate õiguste tagamise kasvavast päevakajalisusest on vanemate inimeste õigused kui omaette valdkond ühiskonnaelus tihti nähtamatu. Enamikus riikides on teave eakate olukorra ja tegelikkuse kohta parimal juhul killustatud. Sageli puuduvad riiklikul tasandil ka asjakohased õigusaktid, mis kaitseksid eakaid diskrimineerimise ja väärkohtlemise eest piisavalt tõhusalt.⁴

Väikesearvulise rahvastikuga riigis, nagu on Eesti, on vananemise mõju eriti tuntav, mistõttu on seda vajalikum reageerida sellele suundumusele õigel ajal.⁵ Kui [Statistikaameti andmetel](#) on Eestis 2021. aastal vähemalt 65-aastaste elanike osatähtsus rahvastikus 20,4%, siis põhiprognoosi järgi suureneb see näitaja 2050. aastaks 27,9%-ni.⁶

Nähtus, et vanemaealiste õiguste tagamiseks puuduvad piisavalt üksikasjalikud õiguslikud garantiid, on tuntud kui normatiivne lõhe.⁷ Rahvusvahelise inimõiguste raamistiku kontekstis on siiski vaieldav, kas vanemaealiste õiguste tõhusamaks tagamiseks piisab olemasolevate õiguslike garantiide süsteemsemast rakendamisest (koos väikeste muudatustega) või oleks lahendus luua eraldi vanemaealiste inimeste õiguste konventsioon. Ma ei soovi anda siinses peatükis sellele küsimusele resoluutset vastust, vaid võtan eesmärgiks kirjeldada nii olemasolevaid õiguslikke garantiisid kui ka võimalikku uut konventsiooni. Minu hinnangul on siiski selge, et 2021. aasta seisuga jääb vanemaealiste õiguste tagamisel puudu süsteemsusest. Selline õiguste fookuse hajutatatus muudab eakate inimõiguste paljud rasked

rikkumised nähtamatuks juba ainuüksi ebapiisava uurimise ja andmekogumise tõttu. Näiteks on rahvusvaheliste inimõiguskonventsioonidega tegelevate organite 2500 soovitusel ainult 0,8% seotud vanemate inimeste ja nende olukorraga.⁸

Kui selle probleemiga mitte tegeleda, siis vanemaealistele osaks saava diskrimineerimise ja stigmade kahjustav mõju vananeva rahvastikuga ühiskonnas ainult mitmekordistub. See tooks kaasa ühiskonna lõhestumise ja seetõttu pärsiks kogu arengut.

- ¹Mattsson, T. Age, vulnerability and disability. Ageing, Ageism and the Law: European Perspectives on the Rights of Older Persons. Lund University Publications 2018, lk 38.
- ²World Population Prospects: the 2008 Revision. Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat. 2009. – https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/fi2008_revision_volume-ii.pdf.
- ³Mattsson, lk 38.
- ⁴Older persons remain chronically invisible despite pandemic spotlight, says UN expert. 2020. – <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=26319&LangID=en>
- ⁵Aktiivsena vananemise arengukava 2013–2020. – https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_teggevused/Sotsiaalhoolekanne/Eakatele/aktiivsena_vananemise_arengukava_2013-2020.pdf (08.11.2021).
- ⁶Statistikaameti rahvastikuproгноos 2020–2080. – https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikunaitajad-ja-koosseis__rahvaarv-ja-rahvastiku-koosseis/RV088.
- ⁷Strengthening Older People's Rights: Towards a UN Convention. – Coalition to Strengthen the Rights of Older People.pdf (un.org).
- ⁸Ageism renders rights violations in old age invisible! concluded UN Working Group in New York. – <https://www.age-platform.eu/policy-work/news/ageism-renders-rights-violations-old-age-invisible-concluded-un-working-group-new>.